

درباره اسناد هلندی راجع به تاریخ ایران

روزنامه خاطرات ماشین شده و بالغ بر ۱۱۱ صفحه می گردد که متعلق به من و مطالب آن بشرح زیر است :

کتلر در اوایل ماه اکتبر سال ۱۷۱۶ باتفاق تعدادی از کارمندان کمپانی هلندی هند شرقی به بندر عباس رسید ، این هیأت قرار بود در بندر عباس بماند تا اینکه يك کشتی که از بندر سیلان چند عدد فیل بزرگ جهت تقدیم به شاه سلطان حسین حمل میکرد از راه برسد . درینجمله ماه آوریل ۱۷۱۷ کتلر باتفاق اعضاء هیأت همسفرش به طرف اصفهان عزیمت کردند. آنان بوسیله گاری مسافری به سفر خود ادامه دادند و درسی ام ماه مه به اصفهان رسیدند . کتلر با اعضاء هیأت خود در حالیکه لباس رسمی آن روزگار را پوشیده بود وعدهای سر باز بالباس رسمی آنان راهمراهی مینمودند و باوضع بسیار جالبی وارد شهر اصفهان شد .

در دوازدهم ژوئن همانسال کتلر باتفاق تعدادی از اعضاء هیأتش بحضور شاه بار یافت . هدایای کمپانی تقدیم حضور گردید و فیلها بحضور آورده شد و نسبت به شاه ادای احترام گردید . کتلر مرتبه دیگر در هفتم ماه ژوئیه بحضور شاه بار یافت و چهار روز بعد مأموریت رسمی خودش را بایک سری مذاکره آغاز کرد . ابتدا با معتمد الدوله فتحعلی خان داغستانی به مذاکره نشست و سپس با مستوفی خاصه و معتمد الدوله هر دو مذاکره کرد .

✨ آقای قدرت اله روشنی زعفرانلو معاون کتابخانه مرکزی مرکز اسناد دانشگاه تهران و از پژوهندگان ارزشمند معاصر

کنترل خواستار تجدید قرارداد گذشته گردید که بوسیله سفیر هلند و گوگر در سال ۱۷۵۱ منعقد شده بود اما فتحعلی خان قرارداد مزبور را خاتمه پذیرفته تلقی کرد ، سپس مشکلات دیگری بر روی مبالغی پول که نماینده کمپانی پیتر مکاره به شاه مقروض بود پیش آمد . در این مذاکرات مستوفی خاصه خیلی سختگیری میکرده است .

بهر حال در ۲۹ ماه اوت کنترل موفق به اخذ پنج فرمان گردید و همچنین توانست کلیه امتیازات قبلی و قراردادهای گذشته را تمدید نماید و سفیری نیز بنام محمد جعفر بیگ به باتاویا رهسپار گردد . کنترل بوسیله هدایای بسیار ارزشمندی که به فتحعلی خان و مستوفی خاصه تقدیم نمود توانست بدینوسیله محبتهای آنان را جبران نماید .

گرچه کنترل حالا به تمام مقاصد خود دست یافته بود ولی ایرانیان به هدف خود دست نیافته بودند . تقاضای دولت ایران حمایت بحریه جنگی هلند بر علیه شیخ نشین سمته بود که اخیراً جزایر بحرین و قشم و خارک را متصرف شده بود و جزیره هرمز را به محاصره گرفته بود . کنترل جواب مودبانه مثبتی به تقاضای دولت ایران داده بود ولی در عمل فاقد قدرت کاملی بود که بتواند از ایران پشتیبانی نماید . گرچه شاه اجازه خدا حافظی در ۲۹ اکتبر به کنترل داده بود ولی معهداً فتحعلی خان تا ۱۷ نوامبر کنترل را در اسفهان نگه داشت و تقاضای دولت ایران را خواستار گردید . کنترل که مدتی بسود مریض شده بود نتوانست جواب درستی بدهد .

گرچه روزنامه خاطرات درسی ام نوامبر سال ۱۷۱۷ خاتمه می پذیرد ولی داستان کنتر و هیأت او به اتمام نمی رسد . کنترل در ۱۹ ژانویه ۱۷۱۸ به بندر عباس میرسد در حالیکه کشتی هارلینگتن جهت بردن او و هیأتش به باتاویا در بندر عباس لنگر انداخته بود . فرمانده نیروی دریائی ایران بنا به امریه بیگلر بیگی فارس تقاضای طلب دولت ایران را از کمپانی هلندی نمود و اجازه سفر به کشتی هلندی داده نشد . کنترل که قبلاً مریض بود وقتی به بندر عباس رسید بعد از دوازده روز در گذشت و هنگامی که خبر مرگ کنترل به ایرانیان رسید دست از محاصره کشتی هلندی برداشتند و اجازه دادند جنازه کنترل در خارج از شهر بندر عباس به خاک سپرده شود .

۲ - برای اینکه به اختصار شرح داستان ۱۲۵ سال رابطه ایران با کمپانی هلندی هند شرقی نوشته شود مناسب دانستم رئوس مطالب را بنحوی که در نسخه خطی آمده است جهت خوانندگان ماهنامه تحقیقی گوهر درج نمایم .

فصل اول - اشاره به تجارت دولت هلند با ایران از سال ۱۶۲۲ تا زمان حال شده است .

فصل دوم - اشاره به نفوذ مذهب در ایران است .

فصل سوم - در مورد تحصیلات شاهزاده جوان است .

فصل چهارم - راجع به نحوه حکومت کردن پادشاه در ایران است .
 فصل پنجم - در خصوص شخصیت وزراء صحبت شده است .
 فصل ششم - در خصوص شخصیت افراد عادی و تجار بحث شده است .
 فصل هفتم - در خصوص رقبای تجاری مادر ایران بحث شده است .
 فصل هشتم - در خصوص دزدان دریائی و سایر راهزنان در منطقه صحبت شده است .
 فصل نهم - در خصوص واردات و صادرات بازرگانی با ایران تا کنون بحث شده است .
 فصل دهم - در خصوص صادرات از ایران صحبت شده است .
 فصل یازدهم - در خصوص نماینده کمپانی صحبت شده است .
 فصل دوازدهم - در خصوص پول رایج منطقه است و انتخاب کدام يك از اسعار بوسیله رئیس کمپانی است .
 فصل سیزدهم - در خصوص موقعیت و وضع منطقه و چه سیاستی باید در قبال آن اتخاذ گردد .

فصل چهاردهم - در خصوص اوضاع و احوال کنونی بندر عباس .
 فصل پانزدهم - در خصوص اوضاع و احوال جزیره خارک .
 فصل شانزدهم - در خصوص وضع سیاست داخلی خود ما .
 فصل هفدهم - در خصوص امکانات بسط تجارت بیشتر با ایران .
 نسخه خطی همچنین شامل تجزیه و تحلیل تجارت ایران و هلند است که در سال ۱۷۵۲ بوسیله رئیس کمپانی که محل او در خارک بوده نوشته شده است . نسخه عکسی از کتاب خطی که شامل ۵۰ ورق می شود متعلق به من و در اختیارم است .
 ترجمه فارسی از کتاب بوسیله خود من در دست اقدام است .

۳ - روزنامه خاطرات یکی از اسناد معتبر و پرارزش برای تاریخ ایران است که بوسیله نیکلاس شورر تاجر معتبر در اصفهان نگهداری شده بود . شرح مختصر این کتاب خاطرات ، از اول ماه مارس شروع می شود و تا آخر ماه اوت سال ۱۷۲۲ ادامه پیدا می کند . این کتاب شامل جنگ گلن آباد و محاصره اصفهان بوسیله افغانه است . این یادداشت ها به تفصیل شرح محاصره اصفهان را بیان کرده و تقریباً روزانه مندرج شده است . با توجه به صفحات یادداشت های سالم این کتاب نمیتوان کلیه اتفاقات مهم آن روزگار را حدس زد بلکه از منابع دیگری هم که تا بحال بدست ما رسیده است نمیتوان وقایع آن روزگار را بخوبی درک نمود . اما بطور حتم میتوان تاریخ وقایعی را که اتفاق افتاده است دقیقاً یادداشت کرد .

با قرائت دفتر روزانه که شرح محاصره غم انگیز اصفهان را روز به روز شرح داده

است میتوان به حوادث ناگواری که در آن روزگار اتفاق افتاده است پی برد . دفتر یادداشت های روزنامه در ۳۱ ماه مه سال ۱۷۲۲ خاتمه می پذیرد و در ۲۳ اکتبر همان سال اصنهان بوسیله افغانه محاصره میشود .

چنانچه سایر مدارک هلندی و نسخ خطی که وجود دارد و درباره محاصره و اشغال ایران نوشته شده است و این دفتر روزنامه که دقیقاً راجع به اوضاع و احوال آن روزگار تحریر شده است بایکدیگر ادغام شود و بچاپ برسد مسلماً حاوی مطالب ارزنده ای خواهد بود .

۴ - نشریات، اسناد و فرمانها و دستورها که جهت نماینده کمپانی هلندی هند شرقی در بندر عباس نوشته شده و دفتر خاطرات که از اسلاف نمایندگان گذشته جهت نمایندگان بعدی بجای مانده است، در بالابردن سطح اطلاعات مادر خصوص روابط تجاری و اقتصادی و سیاسی کمپانی هلندی هند شرقی با ایران و همچنین راجع به اوضاع اقتصادی آن زمان ایران کمک زیادی می کند . چنین نشریاتی که بجای مانده است حاوی دستورها و فرمانها برای سفیر و لبرانت ژلیسین است که کار او از ۲۸ ماه اوت ۱۶۴۵ شروع می شود و برای جانشین او آقای جان وال لینن در ۱۶۹ خاتمه می پذیرد . تعدادی از این مدارک که در بین آنها بیست جلد کتاب خطی نیز وجود دارد فتوکپی شده است و در اختیار اینجانب می باشد .

کلیه نسخ خطی که بصورت فتوکپی درآمده است بعضی شامل ۵۸ ورق و بعضی ۲۲ ورق است که متعلق به من است و شامل شرح حال زندگی و خط مشی سیاسی زندگی نادرشاه افشار است که بوسیله کارکنان کمپانی یادداشت شده است ، تمام داستانها بر اساس اطلاعات بدست آمده از منابع ایرانی است که بر روی کاغذهای مارک کمپانی تحریر شده است .

نسخه اول خطی ، شرح حال و اتفاقات زندگی نادرشاه افشار است که از من طفولیت وی تا سال ۱۷۴۱ نوشته شده است و نسخه دوم می پردازد به جهانگشائی نادر در هندوستان و وقایعی که در هند برای نادرشاه افشار اتفاق می افتد .